

Üzeri Küllenen Bir Şiir Türü: Rubâî

Rubâî, dört dizeden oluşan ve aruz ile yazılan çok özel bir şiir türüdür.

Rubâî Arapçaya ve Türkçeye Fars edebiyatından geçmiştir. Türkler rubâîye benzeyen ama sadece Türklere özgü olan tuyuğu (veya tuyuk) önceden beri kullandıkları için, ona çok benzeyen rubâîyi çabuk benimsemişler, bu konuda üstadlar yetiştirmişler ve yüzlerce yıldan bu yana günümüze kadar bu tarzda şiir yazmaya devam etmişlerdir.

Rubâîye geçmeden önce tuyuğu biraz açmamız gerekir. Tuyuğ aruzla ama sadece *Fâ'ilâtün/fâ'ilâtün /fâ'ilün* kalıbı ile yazılmaktadır. Halk edebiyatındaki mâninin divan edebiyatındaki karşılığı olarak ifade edilebilir. Mânide olduğu gibi tuyuğlarda da genellikle cinaslı kafiye kullanılır. Uyak şekli de "aaba" şeklindedir. Şairle bu şiir şekli ile rubâîlerde olduğu gibi dünya görüşlerini, dinî tasavvufî düşüncelerini dile getirmişlerdir. Aşağıdaki tuyuğ, bu tarzın en büyük üstadı Kadı Burhaneddin'e aittir:

*Gözü cân esrütmeğe hammâr imiş
Kaşı gönül yıkmağa mi'mâr imiş
Diledim hâlim ki gözüne diyem
Turfa budur gözleri bîmâr imiş*
Kadı Burhaneddin

Rubâîye geçsek... Rubâî de aruzla yazılır ama tuyuğdaki gibi tek kalıpla değil, toplam yirmi dört kalıpla yazılır. Özel kalıpları vardır. Aruz vezninin herhangi bir kalıbıyla yazılan dörtlük rubâî sayılmaz. Başka kalıplarla yazılmasında bir sakınca görülmez ama bu şekilde kabul edildiğinde olsa gerek, Acemler, Araplar, Türkler bu kalıplara sadık kalarak rubâî yazmışlardır.

Rubâînin uyağı "aaba" şeklinde olmalıdır. Bunun dışında "aaaa" şeklinde uyaklı rubâîler de vardır. Bunlara "rubâî-i musarra" ya da "terâne" adı verilir. Terâne türü rubâîye bir örnek verelim:

*Gördüm seni elden ihtiyârum gitdi
Bakdum kadüine sabr u karârum gitdi
Hâk oldum ü her yana gubârum gitdi
El-kıssa kapunda i'tibârum gitdi*
Fuzûlî

Rubâîlerde pek çok konu işlenirse de daha çok aşk, ilâhî aşk, hikmet taşıyan düşünceler, nükte, şarap, felsefe, tasavvuf, ölüm, dünyanın anlamı gibi

konular işlenir, sorgulanır. Az sözle çok şey ifade etmek amaçlandığından rubâîde anlam yoğunluğu vardır. Rubâîlerde tek bir düşüncenin en kısa yoldan, en yoğun bir şekilde anlatılması gerekir. Bu bakımdan dizeler arasında tam bir anlam uyumu olması amaçlanır.

Rubâînin her dizesi ayrı bir ölçüde olabildiği gibi, dört dizesi de aynı ölçüde olabilir.

Rubâîde ilk iki dize fikrin hazırlayıcısıdır. Halk şiirindeki ayak dizeleri gibidir. Asıl söylenmek istenen düşünce 3. veya 4. dizede ortaya çıkar. Rubâînin en kuvvetli dizesi üçüncü dizedir.

Rubâîler genellikle mahlassız şiirlerdir. Şairin adı pek zikredilmez. Mahlaslı rubâî çok seyrek olur.

Rubâî kalıpları ahrep ve ahrem olmak üzere ikiye ayrılır. Türkler daha çok ahrep kalıplarıyla rubâî yazmışlardır. Ahrep kalıpları *Mef'ûlü* ile, ahrem kalıpları ise *Mef'ûlün* ile başlar. Kalıpların sonu *fa'* veya *faül* ile biter:

a) Ahrep kalıpları

1. *Mef'ûlü mefâilün mefâilün fâ'*
2. *Mef'ûlü mefâilü mefâilün fâ'*
3. *Mef'ûlü mefâilün mef'ûlü faül*
4. *Mef'ûlü mefâilün mef'ûlün fâ'*
5. *Mef'ûlü mefâilün mef'ûlü fâ'*
6. *Mef'ûlü mefâilü mefâilü faül*
7. *Mef'ûlü mefâilün mefâilü fâül*
8. *Mef'ûlü mefâilün mefâilü fa'*
9. *Mef'ûlü mefâilün mefâilün fâ'*
10. *Mef'ûlü mefâilü mefâilün fâ'*
11. *Mef'ûlü mefâilü mefâilün fa'*
12. *Mef'ûlü mefâilün mef'ûlün fâ'*

b) Ahrem kalıpları

1. *Mef'ûlün fâilün mefâilün fâ'*
2. *Mef'ûlün mef'ûlü mefâilün fâ'*
3. *Mef'ûlün fâilün mefâilün fa'*
4. *Mef'ûlün mef'ûlün mef'ûlün fâ'*
5. *Mef'ûlün mef'ûlün mef'ûlün fâ'*
6. *Mef'ûlün fâilün mefâilün fâ'*
7. *Mef'ûlün mef'ûlü mefâilü fâül*
8. *Mef'ûlün mef'ûlün mefâilün fa'*
9. *Mef'ûlün mef'ûlün mef'ûlü fâ'*
10. *Mef'ûlün mef'ûlü mefâilü fâ'*
11. *Mef'ûlün fâilün mefâilü faül*
12. *Mef'ûlün mef'ûlün mef'ûlü faül*

Rubâînin yeşerdiği İran topraklarının en güçlü rubâî şairi Ömer Hayyamdır. Ömer Hayyam bugün bile rubâînin babası sayılır. Rubâî dendiğinde Ömer Hayyam akla gelir. Bir şeyin tanımını için ne kadar çok tanım yazarsanız yazın, en iyi anlatım tarzı o şeyden örnekler vermekle olmaktadır. Bu amaçla ilerleyen bölümlerde rubâî örnekleri vererek rubâînin ne olduğunu, ne olmadığını daha açık anlatmak istiyoruz. Aşağıda Ömer Hayyam, Fuzûlî, Azmizâde Haletî, Yahya Kemal, Arif Nihat Asya gibi rubâî üstadlarından örnekler bulacaksınız:

*İçkiyi haramdır diye men eylediler
Öyleyse onu içmekten vaz geçerim
Bir düşündüm ki içki dinimize düşman
Düşmanın kanı helaldir billahi içerim*
Ömer Hayyam

*En doğrusu, dostu düşmana iyilik etmen
İyilik seven kötülük edemez zaten
Dostuna kötülük ettin mi düşmanın olur
Düşmanın dostun olur, iyilik edersen*
Ömer Hayyam

*Seni aramaktan dünyanın başı dertte
Zengine de görüldüğün yok, fakire de
Sen konuşursun da biz sağır mıyız yoksa
Hep kör müyüz, sen varsın da görünürde?*
Ömer Hayam

*İçin temiz olmadıktan sonra
Hacı hoca olmuşsun kaç para
Hırka tespih post seccade güzel
Ama Mevla kanar mı bunlara?*
Ömer Hayyam

*Sen sofusun hep dinden dem vurursun
Bana da sapık dinsiz der durursun
Peki, ben ne görünüyorsam oyum
Ya sen ne görünüyorsan o musun?*
Ömer Hayyam

*Niceleri geldi, neler istediler
Sonunda dünyayı bırakıp gittiler
Sen hiç gitmeyecek gibisin, değil mi?
O gidenler de hep senin gibiydiler*
Ömer Hayyam

*Kim demiş haram nedir bilmez Hayyam
Ben haramı helali karıştırmam
Seninle içilen şarap helaldir
Sensiz içtiğim su bile haram*
Ömer Hayyam

Hayyam'ın bu rubâisinde, çok seyrek olarak rastlanan bir şey göze çarpmaktadır. Burada mahlas kullanılmış, şairin ismini dizelere yazmıştır.

Rubâî türü, Hz. Mevlânâ ile edebiyatımıza girmiştir.

*Sübhânallah, Ey parlak inci, seninle daima
Her suretle muhalefetimiz var:*

*Ben senin taliinim, hiç uyumuyorum.
Sen benim bahtımsın, hiç uyanmıyorsun.*

Mevlânâ

*Yabancı bellemeyin, ben de bu eldenim.
Sizin diyarımızda kendi ocağımı aramaktayım.
Düşman gibi görünüyorsam da düşman değilim.
Hintçe söylüyorum amma aslım Türk'tür.*

Mevlânâ

Hekimin gönlünü kapan o sevgiliyi hekim nasıl tedavi edebilir?

Hiç ona ilâç tavsiye edilebilir mi?

Eğer o, güzelliğinden bir zerre gösterecek olursa

Vallahi o hekime de bir başka tabip lâzım gelecektir.

Mevlânâ

*Bir can ki onda senden bir hayal vardır,
O can nasıl zeval bulur?*

Aya noksan gelip incilir ve hilâl olursa da,

Bu incilmesi bir kemalin başlangıcı değil midir?

Mevlânâ

Mevlânânın Farsça yazdığı rubâîlerden sonra Türkler bu şiir tarzına da gereken önemi vermişler ve Kara Fazlî, Fuzulî (16. Yüzyıl), Azmizâde Haletî (17. Yüzyıl), Nâbi bu türün en usta ozanları olarak edebiyatımızda yerlerini almışlardır. Divan edebiyatında 17. yüzyıl rubâînin altın çağı olmuştur. Azmizâde Haletî'nin bin kadar rubâîsi olduğu bilinmektedir. Bu yönüyle Haletî, Osmanlı'nın en güçlü rubâî şairidir. Bu büyük şairlerden etkilenen diğer Osmanlı şairleri de önemli rubâîler yazmışlar, rubâîlerini divanlarının sonunda, "rubâîyyat" adı altında toplamışlardır:

Kimdir ki gamında nâle vü zâr etmez

Derdin sana nâle ile izhâr etmez

Feryadına hiç kimsenin yetmezsin

Feryâd ki feryâd sana kâr etmez

Fuzûlî

Luft ile şem'i ümîdimi rûz eyle
İkbâlimi tevfiik ile firûz eyle
Leylâ gibi lafzımı dil- efrûz eyle
Mecnûn gibi nazmımı çiğher-sûz eyle

Fuzûlî

Esrârını dil zaman zaman söyler imiş
Hengâme-i gamda destan söyler imiş
Aşk ehli olup da mihnet-i hicrâne
Ben sabr iderin diyen yalan söyler imiş
Azmizâde Hâletî

Ahvâl-i cihânı her zaman söyleşelim
Amma gam-ı aşkımız nihân söyleşelim
Ey vâkıf-ı râz-ı aşk olan ârif-i cân
Ney gibi seninle bî-zebân söyleşelim
Azmizâde Hâletî

Ol şuh nazîr-i mâh imiş neyleyim
Halka hedef-i nigâh imiş neyleyim
Fethetmeyicek hazâin-i ihsanın
Âlemlere pâdişâh imiş neyleyim
Nâbî

Cumhuriyet döneminin en büyük rubai ustası ise Yahya Kemal Beyatlı'dır. Yahya Kemal, Rubâî'nin daha çok bir tefekkür şiiri olduğuna inanır. Büyük bir tefekkür konusunu, böyle bir tefekkür heyecanını, dört dizelik küçük bir söz kalıbı içinde ustalıkla anlatabilmenin rubâide başarılı olmak olduğunu söyler.

Bilmem kime yahut neye uyduk gittik
Gâhi meye gâhi neye uyduk gittik
Erbâb-i zekâ riyayi mezhep bildi
Bizler dili divâneye uyduk gittik
Yahya Kemal Beyatlı

Farkında değildik göge ermiş serimiz
Şimdengerü gülzar-ı suhan'dir yerimiz.
Gitmiş haber-i neşvesi Hayyam'a kadar
Haz vermiş ahibba'ya rubailerimiz.
Yahya Kemal

Yokmuş o hayâl ettiğimiz âleme yol
Artık ne açıl ey gül-i ümmîd ne sol
Ey rûy-i zemin bu ye'simizden sonra
İster vîrân ol ister âbâdân ol
Yahya Kemal

Cumhuriyet döneminde de rubâi yazılmaya devam edilir. En güçlü temsilcilerinden biri de Arif Nihat Asya'dır:

Güller bilirim, daİnda güller: deste;
Kuşlar, yuvasında yavru kuşlar: beste!
Geçmiş denemez o devr için.. madem ki,
Gözler güllerdedir, kulaklar seste...
Arif Nihat ASYA

Yollarda yemiş yemiş bütünler, yarılar..
Yerlerde çiçek çiçek beyazlar, sarılar
Kuşlar gelerek Kıbrıs'a kursun sofrası...
Kıbrıs'ta petek yapmaya gelsin arılar!
Arif Nihat Asya

Birkaç yıl önce kaybettiğimiz Kahramanmaraşlı şair Kenan Seyithanoğlu da rubâi denince akla gelen isimler arasındadır:

DİLEĞİM
Yok kendim için yok diyebilmek dileğim
Mâziyi dürüp her şeyi silmek dileğim
Sorsaydı eğer rabbim, derdim ne olur
Her öksüzü mesut görebilmek dileğim
Kenan Seyithanoğlu

YALVARIŞIM
Çek perdeyi artık sona kalsın varışım
Küstüm sanarak küsme sakın ben barışım
Bir gün biter elbet bu yolun son virajı
Mehtaba değil nuru için yalvarışım
Kenan Sayithanoğlu

Günümüz şairlerinden, Alkış şairimiz, şair bir ailenin çok güçlü rubâi temsilcisi Nihat Yücel'den de iki rubâi ile yazımızı noktalıyoruz:

ÇAYDA ÇIRA
Erkek ile kız yan yana ellerde çıra
Mumlarla yanar şu gönlümüz sanki çıra
Kurban olayım 'nanay' diyen dillerine
Mumlar yanıyor oynanıyor çayda çıra
Nihat yücel

AKŞAMLA GELEN
Gurbette şu yalnızlığım akşamla gelir
Akşam bana gündüz biriken gamla gelir
Bilsen ne denizler veririm dostlarıma
Onlardan gelse gelse bir damla gelir
Nihat Yücel

